

ТОДАРГАЙ ЭДЕ ТУРГУЗАР

Кызыл хоорайны култура-амыралы чыл бүрүе улам долу, кижиздикти саздарып болуп, партия организацияларынын идеолоттуг ажылы кескүзү-беле сайыраңгайып турар. Улусу 7 университет, 12 лекторий, соңураа айымбиле 7 клуб өскө-даа чүдүлдер кызылчыларнын соңураалы хаара туккан. Хоорайны партия организацияларында 500 пропаганда, 600 политинформатор, 1200 лектор, 3 муң агитатор чон ортузунга лекция пропаганда, политикти агитацияны чорудуп турар.

Соолгу чылдарда хоорайны партия чон организациялары идеолоттуг ажылыг стилин сайыраңгайдырдык айтырларын боттарынын хураалдарына чыгыс эвес уааа чуталажып, оңуу яны-бүрү хевирини СЭКП-ниң XXVI съездинин оңуу соода болган Пленумдарынын шиптирлерин, партияны шиптир болган дагыштык политиканын айтырларын пропагандалаарына, ажылы чоннарын экономиктиг билгилер-беле чепселеринге, оларны бедик моральдыг мөзүшнарларга кижиздиктерге ажылап турар.

Бо дугайында принципалдык, ажыл-херек чутуа СЭКП Кызыл хоорайнуң элечиги пленумунга болган. СЭКП ТК-ның июнь (1983-ж.) Пленумунун шиптирлеринге, анда СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Ю. В. Андроповтун чутуаганда болган партия обкомунун X пленумунун доктаалында дүштүр хоорайны партия организацияларынын соңурааларынын дугайында айтыртын анда чуталашкан.

Илеткелчи партия хоорайнуң бирги секретары Б. П. Санжов болган сакал бергенер: «Тыва тудуг» тресте партия секретары Г. А. Медведев, Красноярский политехниктиг институтунун филиалынын директору Д. Б. Бурундуков, эш комбинаттын ажылчы Л. Н. Леонова, республиканын шиптир херектер министринин ораакчысы П. И. Севянов, № 14 механизация эргелдиге партия эш организациясынын секретары В. А. Давыдов олар болган өскө-даа идея-кижиздиктиг

ажылды политиктиг, организа-акчы ажыл-биле, ажыл-агый-биле холбаары дэштиги түнмелерин берип турарын демделээр.

Чыгыс аай политикунер, төгерик стотга журажымышкынар, ажыл чатаа хуниери шыкка масса-биле харылааны дэштиги хевири партия организациялары ажыл-агый, пропаганда ажылыга удуртукчу кадрларныг харымсалгазын бедилеп турар. Чон-нун чурттап турар черлеринин аайы-биле ажылдык чамдык дуржулгазы бар.

Ажылчы чоннарын, марксисци-ленинчи мировоззрение-нин хевирилээринин айтырлары-нче пленумун киржикчилери уаут кичээгенин салган. Бо эртип турар өөредилге чылында политиктиг болган экономиктиг өөредилгеде 15 муң кызылчылар хаара туттунган.

СЭКП ТК-ның май болган ноябрь (1982-ж.) Пленумдарынын материалдарын, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Ю. В. Андроповтун «СССР-ның 60 чылы» деп илеткелчи, К. Маркстын төрттүнгенинен бээр 165 чылыга болган мөзүшнелден бээр 100 чылыга тураскааткан материалдарын, СЭКП ТК-ның «РСДРП-ниң II съездинин 80 чыл оюун дугайында» доктаалын, өскө-даа чутуа документтерин өөредилгениг бүгү хевирилери-ге дикчакчылар уаут соңура-гал-биле өөргөн.

Найсылдаа хей санниг идеология активн ажалдап, масса-политиктиг хемчеглерин яны-бүрү уганышкынын чорудуп турар-даа, чамдыкта оң дэштин чыгыс болуп турар пленумга демделээр. Камиктиг мурунда бо ажал-да кижиздиктер чедир чорудар чедип алдышкан, буу барымдалаар чорук чалаат-тимай турар. Тууйбу завод-дунда, мебель фабрикасында, Кызыл ЦЭС-те, пиво заводунда, «Тыва тудуг», «Тыва колзу тудуг» трестерде, өскө-даа коллективтерде партия организация-лары кижиздикте ажыл-агый ужуз-дузанын чедир унелесип турар. Ол коллективтерде партия чылаа чүтө 1-2 лекция чомуттунган.

Күш-ажылчы коллективтерге

коммунистерин, оң удуртукчуларын кижиздикчи ролю бедилер талазы-биле шыгым чутуа пленумга болган. Чамдык удуртукчулар, инженер-техниктиг ажылдакчылар лекция, беседаны ховар номчуп, чүтө будурунгенин чартык чылда, азы чылда чоруткан ажылынын түнмелдеринге хамаарыштыр илеткелдер кылырныг өйлешкен. Ындыларга анабуудурунгенин, № 2 АТБ-ниң, пассажирлер АТБ-инин, эш комбинаттын, Кызыл ЦЭС тудуг эргелелин, Тываның электри четкилеринин удуртукчулары эштер Маршак, Чамзын, Орловский, Конуспас, Дремов, Чумаков олар хамаарыш. Ол эштер тускай ажылдаан тематика буугаар бо чылын чыгыс-даа лекция номчуваан.

«Тыва тудуг» трестин парт-кому илеткелчилери буу барымдалаап тургузуп, оларнын ажылына контроль боттадыр-бан. Трестин, оң салбыр-ларынин удуртукчулары, кол специалистери бригадаларга ховар баргалаар, анда ажыл-агый чыгышын сагыш-сеткилин өйү чоруп айтырларын, негелде-хергелерин билбес, оларнын күш-ажылына, амы-дыралына таарымчалыг байдалдарын тургузар дугайында сагыш салбайн келген.

Ажылчы чоннарын, ылангы оолдар, кыстарны күш-ажылчы болган мөзүшнар кижиздиктегени күткелдире-ри. хой-ниинини корум-чур-умун, сагыла-чурумун быжылаары чутула айтыр-ларын бирөөн болуп турарын пленумга демделээр. Чамдык ажылдакчыларын күш-ажылчы ак сеткилдиг көрбес, ажыл шагы урун, оон оолдар чорудула хоорайны улус ажал-агый-ла чидирлер уаут. Эрткен беш айларда улустураа 1930 тулуга 1342, транспортта 1173 кижизик-хунир ажыл шагы үстүнгөн. Ол-аа чылааган-биле күрүнге 135 муң рубльдин продукцияны чедир бербиз, 49 муң рубльдин тулуг ажыл-дары чедир кылдышкан, өскө-даа чиктер хей.

Амгы уеде хоорайда ажыл-чынарын чартык кезин бри-

гадааларда каттышкан. Олар-нын хей кезинде бригада чо-вулелери, парторганизакчы-лар, политинформаторлар ажылдап, оларда мораль-пси-хологтуг, ажыл-ишчи эки бай-дал тургустунган. Күш-ажыл-ды бригада аргазы-биле организаастарыне шилээни оң сагыла-чурумун быжылаары-нга эки салдарлыг.

Ынчалза-даа бригадаларнын хей кезинде идея-кижиздик-теги ажылдык тодаргай систе-мазы тургустунаан. Оң уламандан чамдык бригадаларда күш-ажылдыг сагыла-чурумун урээр, арагалаар чоруктар бар. Ынчанга кижиз-диктегенин бригадалар-же, участктарже, күрүне планнарын салым-чолун шиптирлеп турар кижилерге кодай угландырарын плен-ум айткан.

Хей-ниинини корум-чурумун урээр, арагалаар, худанга-наар, өскөк күжү-биле амы-дыраар, чикче садыг кылдыр, социалистич өңчү оорлап-самыдаар чоруктар-биле де-миселди күткелдирер талазы-биле ажыл-херекчи саналар пленумга болуулаан. Хоорайда ком-херек үлгелер чоруктын депенин бедик болуп артышкан турар, арагалааш-кыне хандыр чоруктарын күш-ажылчы коллективтерде бары, бо чорукту чамдык удуртукчуларын бедик харымсалга-биле көрбес турары дугарыч. Бо чорук партия хоорайнуң, оң бюрозунун, хоорайнуң, партия проф-эвиле, комсомол органи-зацияларынин, ажал-агый удуртукчуларын, хоолу-дур-ум камгалаар органинарнын ажылын үндэзин-биле эде тургузуп аларын негеп турар. Оң куралаары эвээш эвес. Партия хоорайнуң пленуму ажылды шүгүмчүлөкчү буу-биле көргөн болган бар арга-ларын долзуу-биле ажылга-ларын соңурааларын тодарат-кан.

Пленум идеолоттуг ажыл-дык стилин сайыраңгайдыр-ган талазы-биле өскө-даа чу-гула айтырларын бүгү талазы-анализте.

Чугаалашкан айтыр тала-зы-биле доктаалы пленум хуээш алган.

В. МААДЫР.

ЧУРУНТАРДА: Североморск хоорайда маадырлыг-северо-моркунураа тураскаал; «Ярославль» комсомолчуу» деп суг адаанын хемезинин экипаж кижигинери улуг лейтенант Виктор Петров болган 1-ги статьянын старшиназы Вита-лий Новальчук олар походна дайынчы буу-биле хедилерлер. С. МАЙСТЕРМАННЫҢ фотолары. СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧАА НЕГЕЛДЕЛЕРГЕ ДУШТУР

СЭКП Кызыл райкомунун элечиги пленумунга СЭКП ТК-ның июнь (1983-ж.) Пленумунун түнмелеринге база СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Ю. В. Андроповтун анда чутуаганда болган партия Тыва обкомунун X пленумунун шиптирлеринге дүштүр партиянын район органи-зациянын соңурааларын дугайында айтыртын чу-гаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди СЭКП райкомунун бирги секретары К. Н. Шулуу кылган.

Илеткелчи болган сакал берген эштер идеолоттуг, масса-политиктиг ажылды эки-жидер талазы-биле чамдык хемчеглерин СЭКП райком, партия организациялары ач чорутканын, массаны күш-ажылчы илеткелчи кадр-ларинге ол салдарлыг болганын демделээр.

Ынды-даа болза СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга база партия обкомунун X плену-мунга демделген идеолоттуг, масса-политиктиг ажалда бар четтөөр районун партия органи-зацияларын, идеолоттуг албан черлеринин ажылыга, бүрүшү-биле хамаарыш дээр-

эня илеткелчи айткан. Партия организациялары идеолоттуг ажылды улус ажал-агыйнын база социал-поли-тиктиг соңурааларын ботта-дырар дэш демисел-биле кош-кал холбап турар.

Чамдык коллективтерде планнарын, социалистич ху-лааскелерин күткелди шыда-вайы турар. Чартык чылын планнарын № 62 КМК, райпо, «Тинделге» совхозтун ажыл-чыл кооперациязы, «Кара-Хаак» совхоз күткелдире. Бо коллективтеринин удуртукчу-лары, партия, организациялары практиктиг хемчеглерин ал-байн келген. Күш-ажылды сагыла-чурумун, хой-ниинини корум-чурумун быжылаары-че өскө-даа коллективтерде партия, профэвиле, комсомол организацияларын ролюн бедилери негеттинип турар.

Районда чамдык партия органи-зацияларын политөөред-генин чептес организаастаан. Элэс-Ажылда, Чери суурла, № 1317 КМК-да, «Тере-Хол» совхозта партия органи-зациялары ону үндэзин-биле эде организаастарын, оң дэштин бедилерин чедип албаан. Устунде коллективтерде по-

литшколаларда болган чамдык теоретиктиг семинарларда программалар материалдарын өөргөнир күш-ажылчы кол-лективтеринин хүн бүрдө ажи-лы-биле, кижиздиктегенин, бү-дүрүлгенин, хой-ниинини чур-умун быжылаарынын, эконо-миканын камналыгы болу-рун, ажылды ажыктыг болган шынарын бедилеринин айтырлары-биле кошкал хол-бап турар.

Күш-ажылчы коллективтерде эртерип турар чамдык лек-циялар, илеткелдер, политин-формациялар, беседалар ажи-лыччилерин соңураалын ко-дурбайн, оларнын политиктиг болган күш-ажылчы идеекче-рин бедилерин салдар чедир-дирби турар. «Көк-Тей», «Кара-Хаак», «Шамбалыг» совхозтарын партия органи-зациялары политмассалыг ажи-лыче кичээгенин коштак-ка, агитаторларын, политин-форматорларын шилип аларын эрентип чорудуп, чыгыс аай политикунерин эртеририне кошкал кичээгел салган.

Арагалаар, худангаанар, то-яачы, кичээгел амыдырал ту-рер, социалистич өңчү оор-лап-самчыдаар, хуээш алыр-

амыдыралын идыг хөлөгел-талалары-биле демиселди пар-тия, совет, хей-ниини органи-зациялары ам-даа кошкал чорутканын пленумга санал бергенер демделээр. Эки туранин улусу дружиналары-нын, эш хуузуун сугатары-нын, профэвиле чөвүлде-ринин ажылын үндэзин-биле экижидеринин соңурааларын пленум тодараткан.

Районун аныктарынин идея-политиктиг, күш-ажылчы, мөзүшнар кижиздиктегенин айтырларынче пленумун киржикчилери улуг кичээгел салган.

Совет чаагай чачылдарга ажылчы чоннарын, ылангы аныктарын кижиздиктер тала-зы-биле ажалда бар четтес-терин санал бергенер демел-леп, чүтө будурунгенин ажи-лы эвес, харын ажал-ишчилер-инин амыдыралын бүгү та-лазын байлак, солу болуу-рун партия организацияларын-нын мурунда шиптирлеп чоруп айтырлар хей.

Пленум чугаалашкан айты-рыг талазы-биле доктаал ху-ээш алган.

Д. ЕНДАН.

«ХОВУ МАЛЫНЫҢ» ЭЭЭН

Адам-Херел Дандаевич Соинин «хову малынын» эээн джиги чой. Чүтө дие, ол хоочун тежеки.

Адам-Херел Соининиң өскө-төрөн чераери Шара-Нурунуң дегем ховулары. Шара-Нур хов шыкшан ку-журлут дегем ховуларын чедире теве мал келерге таар-жыр. Ол оң далаа, хо-ноу-хону-биле суг ишпейн барып база болур, солу болган ховар малларын бирөө-ан.

Тевени ажал, кадарыныга он хей иштинде Адам-Херел Соин кужун унапур, дур-жууганын чедип алган. Эрткен кижини оң кодаанын, 203 баш теве кыштагалашкынын эки эртерген. Оларнын араныг тогору 62 эгиз турган. Энгин булун 12 ай болган то-рур болгана, төрүзе чогуур 28 эгизиниң чан төрөм бола-ганын бурун-биле камга-лап алгаш, төрөн «Кызылар» совхозунга хуээш берген.

КУКУРУЗА

СЭКП ТК-ның май (1982-ж.) Пленумунун шиптирлеринге дүштүр ажыл-агыйларга, ылангы бистиң районга, ку-курузанын тогана массазын дүжүдүн бедилери негеттинип турар. Бистиң районда ол кукурузаны дүжүдү бир гек-тардан-ла 60-70 центнер ачаа бир гектарга-ла 20-25 тонна өдөкти тогера чутула. Бистиң агрономнар мону чүтө сагы-ва-зыл?

Чайгы аңдарган чериниң шы-нары багай, оң технология буугаар ажалдаан кылбас, оң түнмелде бедик дүжүт алыр хамаанчок, бок үнүштер хей болуп турар.

Бир эвес кукурузага быжыг-латтыган эвено эрте чарган шынарыг күсүк черин белет-кеп алган болза, чазын өй-шаанда шык базырмышкын чорудар, ону 2-3 катип изи-нээр, оң соода ханын 10-12 сантиметр кылдыр култи-ва-тор-биле тыртар ужураут. Ону база-ла илнртээшкн-биле ка-ды кылза эки.

Оң соода чажарынин мурунда ханын 6-8 см култивацияны чорудары чу-гула. Күсүк черге минералдыг хемчидилгенин норма буугаар төгөр, оң шынарын эки са-гымыр херек. Кол кичээгенин үренинни шынарынче салыр. Чажылган чүтө кукуруза сажалказы-биле тарыыр херек. Бисте хандыгыл дие, черин баш бурунгаар белеткеп ал-бас, кайы-хамзан чок болар, тараса селказы-биле чажар,

ДУЖУДУН

черлерге тарыыр ужураут. Ол шол бок үнүштен арыг турар ужураут. Ону күзүн шынарыг чарып каан черге азы чайын аңдарган черге тарыыр херек. Оң-биле кады күсүк черин чарынын мурунда ачаа бир гектарга-ла 20-25 тонна өдөкти тогера чутула. Бистиң агрономнар мону чүтө сагы-ва-зыл?

Чайгы аңдарган чериниң шы-нары багай, оң технология буугаар ажалдаан кылбас, оң түнмелде бедик дүжүт алыр хамаанчок, бок үнүштер хей болуп турар.

Бир эвес кукурузага быжыг-латтыган эвено эрте чарган шынарыг күсүк черин белет-кеп алган болза, чазын өй-шаанда шык базырмышкын чорудар, ону 2-3 катип изи-нээр, оң соода ханын 10-12 сантиметр кылдыр култи-ва-тор-биле тыртар ужураут. Ону база-ла илнртээшкн-биле ка-ды кылза эки.

Оң соода чажарынин мурунда ханын 6-8 см култивацияны чорудары чу-гула. Күсүк черге минералдыг хемчидилгенин норма буугаар төгөр, оң шынарын эки са-гымыр херек. Кол кичээгенин үренинни шынарынче салыр. Чажылган чүтө кукуруза сажалказы-биле тарыыр херек. Бисте хандыгыл дие, черин баш бурунгаар белеткеп ал-бас, кайы-хамзан чок болар, тараса селказы-биле чажар,

БЕДИДЕРДЕ

устунде технологияны харжы-зы-биле урер турар. Оң түн-мелде бедик дүжүт албазы-выс ыла. Оң-биле кады тааржыр сорттарын шилип алыр. Бир погон метр шолге 14 үренин чидир кылдыр азы бир гектарга 45 килограмм үренин чажар херек. Ону агрономнар база сагыва-зыл турар. Черин ык белеткээш, ден-дески чажып аларга, дү-жүт ылап-ла алдынар ужу-ру-т.

Илнртээшкн бок үнүш-тер чүтө үнүп эгелеп олурда дораан чорудар. Оң соода уш-дот буру үнүп келгенде одурултар аайы-биле култи-ва-тор-биле тыртышкан, бок үнүштерин арыглар. Ол уеде чемичидилгени одурултар аразыга тогөр, фосфордуг хемичидилгени бир гектарга 6 центнери чарыглар. 10-15 хонган соода йнги култи-ва-цияны 5-7 сантиметр хан-дыр, одурултар аразынын бу-дурары тутур мурунда кы-лар.

Бо технологи чурумун бисте каржызы-биле хандыгыл илп турар, оң түнмелде дүжүт чедир алдынас, моон соңгаар бок уаут кичээгел-ини угландырары чутула. Сов-хозтарда кол агрономнар бу-дур технологтуг чурум буугаар ажалдаар ужураут.

Д. СААЯ.

Барым-Хемчик район.

МАЛЧЫН АЛЫШКЫЛАР

Кызыл-Чыраа — Кызыл ра-йонда «Х Улуг хураал» сов-хозтун суген кезер дегем шөвү чазыл, кузун, кижин малчынар турала, өлүттү, кукуруза таарымчалыг чедир. Шынары оң уелеринде ук сов-хозтун малчынары — Сенди-Хуурак алышкылар бо мы-чаар нинтинин малын өстү-рүп, чурттап турарлар.

Хоочун малчын К. Сенди-Хуурак төрүр чүс башка онаштыр бо чылын 113 ху-раалын мелип ач, муруну чедипшенин улам быжыла-вылап, он бири беш чылдыг ушк чылында мурун-чыларын одурунда быжы-биле артышкан.

Мурунчыл малчыннын дун-мазы Биче-оол Сенди-Хуу-рактын оолдары Борис биле Буян база-ла малда. Борис теве кадарып, Буян чылгычы-

лап турар. Оларнын мал то-лу алырынин талазы-биле кедүзү буу-ла эки. Анык малчынар төрүр чүс теве-ден 95 болаганын, чүс беден 100 кузуну алганнар.

Бо ажал-агыйда ларакка юсук бир чаагай чачыл аныктарын мал ажалына хандыкшылыгын үстүнде алышкыларын чижээ-ле ба-дыктап турар.

Биче-оол Сенди-Хуурак өскө малчынарын депне-динге бодалар, анык мал-чыны. Ол эртен чылын сов-хозтан өшкү хуээш алган. Оң мал ажалыга баштайгы чылы база-ла эки, үр-тү-нелдиг болган. Ол төрүр чүс баштан 95 аянын ал-ган. Биче-оол Сенди-Хуурак төрөн совхозунга механ-теп хей чылдарда ажалдаан. Машина-техника-биле хол-

башкан харымсалдыг ажал-да ол кымыаан көргүзүп, совхоз дирекциязын каш уааа шапал-манталды алган.

Устунде алаамын адашкы-лар мал ажалында чаа-ла чыл ажал туражок дуржу-галыг малчынардан тудак чок турары өөрчүтүп. Кап-дыг-даа ажалда баштайгы уеде бергелер турар дээрин Биче-оол Сенди-Хуурак чу-гаалаш уламчылады.

— Теве кадарычы огул Борисе совхозтун хоочун те-ве кадарычы Кыргыс Чаш-оол уулу арга-дуржузганын өө-рө-дип келген. Аныктарын мал ажалында өөредип ту-рары дээр дагынычларга өөрүп четтиргенисти оол-дарын адыз Татьяна биле чугаалап-даа турдувус.

П. ТУВЕКИ.

ПЕНСИЯГА НЕМЕЛДЕ

Чыгыс будурунге сок-сал чок ажалдаан дэш пенсияга 20 хуу немел-де алыр эргелг кижилерин санын эвээш өстү-рине угландыг хемчеглерин СЭКП ТК-ның Политбюроу чоотка чаа чуталажып көргөн болган чүдүлүг деп санал. Чаа немелде кавдыг кижилерге хамаарыш дээрин тайыл-бырлап берген дэшен чаа-ларын хей-хей номчукчулар «Социалистическая индустрия» солунун редакция-зынче чоруткан. Ол айтыр-ларга харын боорин солунун корреспондентизм СЭП-нин Күш-ажыл болган соңал ай-тырлаа талазы-биле күрү-не комитетинин загосынни ораакчызы М. КРАВЧЕНКО. ДАН «Улус».

— Мария Матвеевна, Тап-кентте чурттап тугаа Усма-ловтун мындыг айтырманы баштай харымла көрүпөс: кандыг согулга-биле база нормативтиг кандыг актылар-га үнээш-чүн, ол немелден кигирген?

— Чыгыс будурунге сок-сал чок ажалдаан стажи-лөө пенсияга немелде — ол дегенге, кадрларын ажалдан үнө чорутка үзүп демек-тир. Чүтө чутула аргазы-дыр. Ка-дрларын ажалдан үнө чор-туп эконоимтиг болган мо-ральдыг чүтө когарадыл чедип турары биздинги

болгай. Күш-ажылды са-гыла-чурумун быжылаар болган кадрларын ажал-дан үнө чоруп-биле де-миселди талазы-биле өскө-даа хемчеглер-биле чеге-лештир, немелден СЭКП ТК-ның, СССР-нин Минист-рлер Чөвүлдезинин болган ВПС-тин 1979 чылдын де-кабры 13-те доктаалы-биле тодаргайлап доктааткан. Кү-рүне пенсияларын дугай, мында хоойтуу чогуу электе-лерин СССР-нин Дээш Со-ветин Президиумунун 1980 чылдын январь 7-де Чарым-биле кигирген. 20 хуу немелден (пенсиянын үстү-кү хемезалыг-даа) пенсия ажал стажи оң улуска 35 чыл, херөөжөн улуска 30 чыл стажиныг, оон иштинде чыгыс будурунге (органи-зацияга) оң улус 25 чылдан эвээш эвес а тогуларын херөөжөн улус 20 чылдан эвээш эвес ажалдаан боорин көрүлгөн.

СССР-нин Күш-ажыл бол-ган соңал айтырлаа та-лазы-биле көчүпө комитетте болган ВПС-С дараажыла тайылбыры база кылган: ажалдакчыларын санын кызылчылар-биле азы будуру-нче, албан чедип, органи-зацияны дүжүсөнгө-биле хол-боштыр бир будурунгенде өскө будурунгенде пенсиянын ажал стажины каттыгып са-

нап болур. Ынчалза-даа бир ажалдан өскө ажал-дан шилчип турда, чаа ажал-дан кигиренин сагыла чогуур хуусааы санаттыган тура-ры чутула.

Ол чурум 1983 чылдын ян-варь 1-ден эгелеп күштүг болган.

— Пенсияга немелде алыр эргелг кижилерин санын өстүрер дугайында хемчегин СЭКП ТК-ның Политбюроу чоотка чаа чүдүлүг деп көр-гөн. Мында холбоштыр чүгү кылдыганын Киев чүртүгү эш Гошину айттырар.

— Политбюрун оң шипти-рлерин күткелдире кылдыр, күтүнгенин нормативтиг чо-гуур актыларын чоотка чаа хуээш алган. 20 хуу немелде алыр эргелг берип турар үзүктелешинин чок ажал стажи СЭП-нин Минист-рлер Чөвүлдезинин 1973 чыл-дын апрель 13-те № 252 до-таалы-биле башлаан күрү-нч соңал страховакенинни талазы-биле посбелерини тыпсыгга ажалдакчыларын болган албан-чакчыларын үзүктелешинин чок күш-ажыл стажины саналарын Дүрү-нениг дүштүг тодаргай.

даары нормативтиг ол акти-ларда көрдүнгөн.

Пенсияга 20 хуу немелде алыр эргелг тыпсыр үзүктелешинин чок күш-ажыл ста-жи болууну күзели-биле ажалдаан үнмелде барымда-лаваан база доктааткан. Ынчалза-даа чамдык тава-рылдарда дакпырыг кез-роожөннөр. 8-дар чедир пазылыг уругларын нестерин ажалдан үндүргөн, апаан азы калайын өскө чедир шил-чкенге-биле холбоштыр ажалдаан үндүргөн, пазылыг, кыраан азы ипалыг болганы дэш пенсияге үнгөн а ол шыкшан ажалдакчыларын орга-низастыг чылаа-биле, көдө ажал-агый ажалдакчыларын хей-ниинини кыгытыр-биле өскө черге шилчтенин тава-рылдарда немелден тып-сыр.

Чөптүг чылааганнар-биле ажалдаар черип солаан күш-ажылдын коочунарына пен-сияга немелден тыпсыр арганы чаа чүтүп берип ту-рар. Чижээ, шөгүл албанын-га кедирткенин, соңула-дыг албан-дужаала со-гутаанын, үстүнде турар ор-ганнарынин пиянтканын

буугаар азы будурулгелерин, албан черлерин, органи-зацияларын административ-ларын аразыга дугуружа-ла, буугаар шилчтенин ба-за барымдалаар. Ыраккы Соңу чүтүп районнарында болган оларга деңиштеринге черлерге ажалдан турган кижилер өскө ажалга киргенде, күш-ажыл керээзинин хуу-сазы төнгөмде ажалдан ко-сталап соңуунде: СЭП-нин дэштиниң албан черлеринге, будурулгелеринге азы де-лөгел организаацияларга ажалдан хосталган СССР-ге ажалга киргенде а ол шы-кшан чамдык тава-рылдарда үзүктелешинин чок стажи херөө артыр-ган дүштүг айткан. Бо чүтүмүдө хамаарыштыр ажал-дап тайылбырын ажалдап турар черинин аайы-биле профэвиле организаацияга азы соңал хандыгыла ол-ганнарыг багыш, ап бо-луп.

Узүктелешинин чок стажи-на чүтө ажалдаан үнмел эвес, харын-да ажал-чөп-дуганын өскө-даа чамдык хергелерин кичи сараалып

дүрүмде айткан. Ындыг хе-вирилге СЭП-ниң Чепсе-тиг Куштеринин составыга албага турганын, мерге-зидер, кадрларын мерге-зилин катан бедилер болган катан белеткөөр талазы-биле курстарга болган школаар-га өөргөн уези хамаарыш. Ынчалза-даа ажалчыны азы албан-чакчыны курстарга азы школаарга чорудар му-рунда шөгүл албаныга тур-ганы болган ажалдын азы албан-чакчы болуп чорая-нын барымдалаа көөр.

Ынчалза-даа ажалга кире-ринин доктааттыган хууса-ларын сагымыр үзүктелешинин чок стажи херөө ар-тырмалары барымда болуп негеттинип турары чаа чу-пумла база айткан. Чижээ, СЭП-нин Чепсенти Күтө-ринге албанын халашкан өөздүдө 3-айдан ачыг эвес өрттөмдө ажалга кирген уези албаныга турган стажи үзүктелешинин чон стажи кичи сараал. Ажал азы калайын албан-чакчы-ла өскө чедип үзүктелешинин, биле ажалдаан болуучу ку-ла-биле ажалдан хосталган соолукта азы пазылап кы-

рааш, пенсияге үнгенде, чаа ажалга киргенин хуу-сазын хамаарыда чоңа үзүктелешинин чок күш-ажыл стажи херөө артар. Бир ажал-дан өскө ажалче шилчкенде ажалга бир айдан орай эвес-те киргенде үзүктелешинин чок стажи херөө артырар. Узүктелешинин чок күш-ажыл стажинын хуусааыг бүгү таарылдаларда күш-ажыл дептерлеринде бижи-мелдерин азы чогууру-биле кылдыган өскө-даа доку-менттерин үнмелден болдуруп барымдалаар. Күш-ажылды сагыла-чурумун үрөни дэш база хой-ниинге үдөр өскө-даа хөдөлгөшкөөн дэш ажалдан үндүрткөн, ажал-лаар черлерин солуп чораян кижилерге үстүнде айткан чингелдерин тыпсыр.

Бо чүдүдө кирген өскө-рилгелер чүтө үзүктелешинин чок ажал стажиныг ха-маарыштыр демделгээр хе-рек. Өскө негелдээр — 1983 чылдын январь 1-ге чедир болган оон-лаа орай үеде чедир ажалдаары эргелок чу-гула д

АРГА-АРЫГ — ЧОННУН БАЙЛАА

Арга-арыг ажылдакчызы кижиг болганда мээ сагыш, сепкиленин дүрүлдүп чоруур чамдык айтырларын номчукчулар-биле үлөжүр болалыг мен. Бистиги болжол, дегем Төрөн чуту-вуста калдыг-калдыг үнү-тер чок дээр. Олар бот-боттарындан сырылгы бурду-лун, чечектеринин болгаш чечкистеринин, оңу, хевир баа аылдызын хууса-зы, биле болгаш чамдык өске-лаа сизагай татаалары-биле ы-галдыг. Бо бүгү үнүштер — чоплун байлаа. Кижиг бур-дуг арга-арыгын өртөн бол-гаш кайы хамаан чок үр-дөп кезер чоруктарын кам-галаар укурдуг. Илангыл чакы кургак сизге бо-ла өрт үнүлгү бээр. Оңу өж-үрер кижиг тыгылбас боор. Чамдык малчылар аалын-чогунда өрт хып турда-ла, оңу өжүрер хемчег албастар.

Июль ай келген. Мал чө-мининг беткелини ага-арыг ажилдакчыларын харыскалыг үезинин би-роон. Бүдүс-бүрү бетке-ри-биле чамдык кижилер иштаткан кам-хайраа чок аайылды бээр таварылгалар эвээш эвес. Иштаткан ажилдакчылар, үезин баа бо-лоор херек. Чижээ, дым — он чүгүлэ тулуг материал. Халдык — арга-арыгларын чараш үнүштерин бирөө-лө. Ол үнүлгү мях. Оон шуу-гайлыг, бажын херекселерин, хаактарын дөш хей-ле чү-дөлөр кылып чүдүүлүп ижер. Чамдык мал чөмининг бе-леткелиг халдык бүдүс бе-леткээр дөш, таварылка-ла чөмининг кезип турар. Ам бистер илгичтерин тус-кай айтып бээр бис. Бистиги суурларым — Ак-Түрүт, Кы-зыл-Дар чөмүлгүлү халдык кезерип болдурбас бис.

К. КОМБУ,

Кижиг бурдуг бойдуска мнак, оон медерелдиг толуг болгонда, бойдусту камгалап өстүрүр хүлээлгелг. Ол дугайында хоойлударда ба-за онзалып айткан. Ындыг турбуже аравыста алыскак, чиксек, төгчелдекчи ийн-чангис кижилерин чок деп бол-бас. Олар-биле энтеш чок бо-лур укурдуг бис. Ынчалза-лаа чамдыкта үрөгдекчи үл-дөгдиги көргөш-дээ, «мээп чүмөк үрөп турар эвес» деп болдуп, мынаар сагыш сал-байн, көрбөзүчүлүк эрте бээр кижилер баа бар.

Шаанда бистин өгбөдери-вис каян-лаа кижинин кы-лып каан чүдүүлү үрөгдө-вөс. арга-иш ан-мен, кат-чым-иске поитуг хайралыг чораш. Мен бичин турмула, кожал-дым хулгү намын Д. Сул-дем, К. Хандыай, М. Чимт-оар бистере. амылтарга, бойдуска камныг болуна-ры кезерде хей иштат-чордон аралай кезер чоп-лөп чыгып турганын бо-ла дымнаар мен. Оларын ол ча-гып уттайн. үргүлчү сагып чорутулар баа эвээш эвес. Мурныкчы малчин чораш Сө-лөп Куулаа кам чыл бур-дуга өрт болу бергенни эсе-ке-

ХАРЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

ажылдап турганнар. А ам Чыраа.Бажы суурда байдал кандыгыл? Он чыл бурдугаар кылган тарымал эзимини мяхтары өскө, хе-римни бузуу каапкан. Хе-римниден чарылган ол мях-тарын бичилерин — чодура-лар, илек-караа, кызырак-ка-раа курган калды, эгелээш, мал-матан, илангыл хаван-нар оларын будуктарын сип, дөзүн аңдарып, дзыл-дарындан тура тыртып туруп, берген. Чыл санында мях-тарын экенпей олурутуу-ла турар. олары орта есе-дээ. Чалагай черде мяхтар-нын дөзүн хаваннар казып каапканымдан буга суу орта батпас, бир-ле черге чара баа боор, азы кол кудумчу-ла халдын берген боор. Бо мяхтарже чоругу кичээлгй салдыммай турар.

Тарып алган мяхтар тергип эки өзүп, турар че-рле баа бар. Оларга Чыраа-Бажы ортумак школазы, эи-неге, уруглар сады дөш оон-лаа эске черлер хамаар-жыр. Ында өзүп турар мях-тарже кичээлгй эки дээрзи оон билидирин ишканжыл. Бойдуска, кижилерге хара чедир чоругу кижилер-биле демиселди шыгырады-ры чутула. Чыраа-Бажы, Хо-рум-Дар суурларын ара-зында Ак-Довурак-Чалаа-орукта автобус манаап пас-сажирлерге, чалаачыларга орукка чораш, аңаа доктап, дымнаарыга таарыштыр үгек кылып каан турган. Ону кара өжүрер машина азы трактор-биле буза үстүрүп каан. Ам Ак-Довурак-Чалаа-на — Кызыл баар херектиг кижилер уруг-дарын тулуп алган чалгак чок черде, ниге кичээлгй, хат-чары-ла чадиргып, хилинчектеини турар. А чалаачылар тура-лаан черинге доктап, таа-пылаар, а илгич байдалын өрт үнүп болур болгай.

Бо бүгүлө баштаар че-рлерин сагыш салгы баа кижиг бурдуг харыскалыг беди-дери чутула.

Ч. МОНГУП,

ХООЙЛУДА КӨРДҮНГЕНИН ЁЗУГААР

«Кулаан конгалып, караан халтап алган чүе дег» деп, шиг-шаандан тура тыва улу-сү үлөгер чугаасы чүе тоо-вас, турмык кижилерге ха-мааржыр.

Бойдугу, оң байлаа ху-магалар, аңдыр дүрүмү сагып дугайында келжик, бе-седалары радио, телевидение дымдып, солун сөзүлгүлөргө бижип-ле турар. Ындыг тур-буже, шынал-ла, «кулаан кон-галып, караан халтап алган» нар-ам-лаа эвээш эвес.

Он бирги беш чылдык үшү-чүлүгүн бири чартында Тыва АССР-нин бойдус камгала-лыг ажилында хамарышкан органдарынын ажилдакчы-лары чамдык ажилдарын кылып чоруткан. Эрткен 6 айлар иштинде республиканын девискеринге 109 төгчелдекчи болгаш аңдыр дүрүмү үрэн чоруктар илереттинген. Тог-челдекчилерин 23 санын иж-дэ-бүрү аралыг болгаш дүрүг боолар хавыртыган.

Кеземче хоойлудун 166 чүдүүлүгү күрүнге мях-ла дужаар үнелг аңдырны кештерин салып-саарына дөш турган кижилерин бир чы-лаа хосталган кызыл азы шенелдег шилер ийкек, 200 рубльге торгаш, бар олукту хавыр деп айткан кижиг бурдугу билер. Ындыг турбуже чамдык кижилер аңдыр дүрүмү сагыпмай, үнелг кештерин аңдырны олур-уларын кештерин күрүнге дужаавайн, «кара баагар» са-дар деп тургаш туттурган-нар.

Севи чуртут Станислав Алексеевич Оолак 13 киж кеш-терин Краснояр хоорайже апаар деп тургаш туттурган. Ол күрүнгү аңдыр фонду-зунга 3365 рубльди төлөөр болган. Ол-ла Севилен Анато-лий Штов 9 кижини ийини дужаавай, чөмчүн сазар деп тургаш, туттурган болгаш 1688 рубльди төлөөр уужуга тавар-рышкан. Шуурмак чуртут Олег Галицкий 25 онданын туткан, 13 кешти боудуга ажилдакчы-биле арттырып алган. Ол 198 рубльди күр-үнге төлөөр. Дуюлуг аңдыр аңаашкыны хорутуп турда-ла, Яков Монгуш-ов Чал (Кызылдан) бир мийгакты болааш, 500 рубльге, Юрий Ларин (Кызылдан) бир элжи-ти болааш, 200 рубльге тор-гатканнар.

Аңдыр-тывын ажил-ат-гынын ажилдакчылары К. Ф.

болгаш аңдыр дүрүмү үрэн чоруктар илереттинген. Тог-челдекчилерин 23 санын иж-дэ-бүрү аралыг болгаш дүрүг боолар хавыртыган.

Кеземче хоойлудун 166 чүдүүлүгү күрүнге мях-ла дужаар үнелг аңдырны кештерин салып-саарына дөш турган кижилерин бир чы-лаа хосталган кызыл азы шенелдег шилер ийкек, 200 рубльге торгаш, бар олукту хавыр деп айткан кижиг бурдугу билер. Ындыг турбуже чамдык кижилер аңдыр дүрүмү сагыпмай, үнелг кештерин аңдырны олур-уларын кештерин күрүнге дужаавайн, «кара баагар» са-дар деп тургаш туттурган-нар.

Севи чуртут Станислав Алексеевич Оолак 13 киж кеш-

терин Краснояр хоорайже апаар деп тургаш туттурган. Ол күрүнгү аңдыр фонду-зунга 3365 рубльди төлөөр болган. Ол-ла Севилен Анато-лий Штов 9 кижини ийини дужаавай, чөмчүн сазар деп тургаш, туттурган болгаш 1688 рубльди төлөөр уужуга тавар-рышкан. Шуурмак чуртут Олег Галицкий 25 онданын туткан, 13 кешти боудуга ажилдакчы-биле арттырып алган. Ол 198 рубльди күр-үнге төлөөр. Дуюлуг аңдыр аңаашкыны хорутуп турда-ла, Яков Монгуш-ов Чал (Кызылдан) бир мийгакты болааш, 500 рубльге, Юрий Ларин (Кызылдан) бир элжи-ти болааш, 200 рубльге тор-гатканнар.

Аңдыр-тывын ажил-ат-гынын ажилдакчылары К. Ф.

Кууров (Танды) — 13, В. С. Новиков (Кызыл) — 10, Н. М. Лазаренко, (Бин-Хем) — 9 төг-челдекчилерин илередип сой-галанынар.

Бойдус байлаа хайгаарып, камгалаар ажилга илгичкейг кижиг турарлаа Иштик херектер министествозунун аэропортта милиция коллекти-ви (С. В. Милинов), ИХМ ажилдакчылары В. И. Заха-ров, А. В. Мерзляков, С. Г. Калинин олар хамааржыр.

Төрөн черивиниң бойдугу, аң-мечин хумагалар талазы-биле кижиг бурдуг баа анаа хамааржыр коллективтер ки-чээлгйи күштелдери чуту-ла.

Тыва АССР-нин Аңдыр-тывын ажил-ат-гы эргелек-чининг окотоведи.

А. САНЧАТ,

МЕБЕЛЬ ОРНУНА... ХЕМЕЛЕР

Архангельскийн мях ту-дуглар музейинде Соңгу чү-ке таарыштыр туткан ба-жындарын кудумчуу тур-густунган. Калдык эрик кы-рында казанак бажындар апаарлар, чунар-бажындар, эи хамаан чок хат дөрбөзү дөш тургузупкан.

Музейге барган аалчылар аажы дээр алаанда чагыс-даа демар ачадып хамаан бажындарын, үнү-биле үт-теш тургаш, чазан хемелер-ни-даа көрүп болур. Ындыг хемелер-биле чунуу чөмчүн келген бажындарын бирөө-лө чөмчүн бөзүп болур. Эисурсовдот миди чунууларын бөдүрүп булду-жылчыларга сунурагышкан. Соңгу чүктү бажындарын өт

бүрүз-ле ийн, харын-даа уш-даа ийн херектелгенин болу-рун мях-ла чуталаар. Ол хе-мелерге баа-лаа хамааржыр. Чүгө бажы-биле чазан уран-шевер кижилер уугу бажындарга сандайларын бол-гаш чараштан-кастаан үл-гүлери-лаа кылган тур-ганынар. Төмөс-батпас иш-тар үезинде хемелерин шуул-ла бажын иштине «чазан далаар» турган. Оларын анаа кургак болгаш балык-ташкын доозулганындан оон эгелээрине чедир мебель оонуга ажилдап турган. Оларга боттары-даа чурттал, уругларын-даа өстүрүп ап чо-раан.

В. ГУСЬКОВ,
СЭТА-нын корр.

МАРГЫЛДАА АДЫН БАДЫТКАВААН

Ак-Довурак хоорайнын «Дар-дугу» деп стадионун эштер бассейнинг спортну комплексинге «Комсомольская правда» солунуң шаңалы дөш ГТО-нун хой хевирле-рине республика маргыла-зы болуп эркен.

Маңаа бир-ле дугаарлаа бо маргылаазын республика маргылаазы кылдыр саапар арга чок болганын айткан ка-зылар. Республиканын оңдот-райондарындан болгаш Хоу-у-Аксы суурдан шунту кириш-кен болза 15 команда келер турган. А херек кырында до-лү эвес составтыг дөрт-ле ко-манда киришкен. Стадионго чорукчулар барык чок болган. ГТО-нун хой хевирлерине спортчуларын көргөскөн түп-нелдери хой кезинде-ле арга-жок куду болтулаан.

Команда аайы-биле бири черин Ак-Довурак хоорайнын спортчулары элзэн. Ийги черде Кызылдан, үшкүзүлө Чалаанын командалары болган.

Ак-Довурак хоорайнын ко-мандалындан Виктор Жиганов 16—18 харлыг оолдар аразы-га, Валерий Курисов 19—28 хар чедир эр үлөс аразы-га, Ольга Огородникова баа-ла бо намын кижилер спорт-чулар аразында маргылаага чемпионнаа, Михаил, Сергей Филимонов алышкылар, Ва-димир Пакель, Аркадий Поно-маренко боттарында намы-харында аайы-биле маргыл-далаарга ийги, Николай Ко-валевский, Борис Степченко үш-кү черин элзэн.

Кызыл хоорайнын коман-далындан Владимир Ещенко,

Василий Четвертанов, Анна Альдухова, Людмила Ковале-ва чемпионнаа, Виталий За-ренков, Елена Дамбучева, Есе-на Долгова шаңалдыг че-рлерин элзээрлер.

ГТО-нун тус-тус чалааларын аайы-биле маргылаага кол-дуу-ла 3—4, уугу-ла дөш ал-ды кижиг кижилер турган. Бир эвес долу четчелээш болза, бо маргылааазын 17 кижиг турарын барымдалаа көр-гөс, бо маргылааазын составы кай хире кошко болганы до-раан-на илден-дир. Эң-не ко-мундагы чүдүлериң бирөө-лө чүдүлө, булдуру спортчу намын үезинде болду дег 16—18 хар чедир кижикчи-лерин саны бөзүп аажок эвээш болган. Чижээ, 16—18 харлыг херээжен спортчулар

ады, а дөртөн харга чедир чүгө чагыс кижиг болган.

«Комсомольская правда» со-лунуң шаңалы дөш ГТО-нун хой хевирлерине мар-гылааа чамалыңа эртин тур-гаш болган. Чуртта дика пе-терер бо солун болгаш аажыкты маргылааа биети республикада хожуур туржук улам дорайтап бар чыдарын Ак-Довурак хоорайга болган бо маргылааа көргөскөн. Ре-спубликанын куш-культура бо-логаш спорт комитети, «Спар-так», «Урожай» спорт ишти-лелдери ГТО-нун хой хевир-лерин район бурдугу хевир-лер дөш долу хемелерге алыр-кыч үежи келген.

А. БЕГЗИН-ООЛ,
«Шынны» корреспонденти.

Сугга озал-ондакты болдурбаалы!

КӨРҮЛДӨ ЧОРУП ТУР

Сугга озал-ондак болдурба-зын көрдүдөз июль 1-ден эгелен чорудуп турар. Ажил-чы чоннар депутаттарын хоорай, район, суур Советте-рининг куускомнары, ВЛКСМ, профсоюз комитеттери, улус өөредилге килдистерин, күш-куштуурин болгаш спортту республика, хоорай, район ко-митеттери, ОСВОД организа-циялары болгаш өске-лаа хой-нини организациялар сугга аймаалы болдурбас дөш чоң ортузунга тайылбыр ажилып калдыр ужурут.

Сугларга, холдерге, хемелер-ге хой-нини курмуун сагы-рынга албан организациялар болгаш сугга дүшкөнгө ду-за чедиринин хой-нини по-стуттары, эки тура дружинни-тер улуг ролю ойнал турар.

Улуг-Хем, Каа-Хем, Кызыл районнарда болгаш Кызыл хоорайда сугга дүшкөнгө ду-за чедиринин хой-нини по-стуттары ажилдап турар. Кызылда илгич 4 постуну Улуг-Хемни кежир көвүрүт чамалда, эит комбинатын, Тыванын электир четкилерин, ОСВОД клубунун чанын-да тургузулаан.

Сугга озал-ондак болдурбас талазы-биле ажилды Тыва ко-мунергону, ИХМ-нин, авто-септелге заводунун болгаш оон-лаа өске организациялар-нын эки тура дружинни-тер илгичкей чорудуп келген.

Көрүлдө үезинде ол талазы-биле хой-нини комитеттер улуг дузаны чедирин, эвээш эвес ажилдарын кылып турар. Эх комитеттер сугларга,

холдерге, хемелерге озал-ондак-ты болдурбазында ажилда-рын канчаар чорудуп турары-ны болгаш чоңуң чайгы дыштанылгын канчаар орга-низастан турарын хынал көөр талазы-биле рейдлерин көр-үлдө үезинде чер-черлерге организастан чорудар.

Кызыл хоорайга, районнар-га, чурттакчылыг суурларга (суг чоогунда) сугга дүшкөн-нерге дуза чедиринин хой-нини постуттарын, эмнеге ажилдакчыларын санитар постуттарын дыштангыла ху-неринде организастан турар.

Ол ишкан хууда хемелг хаматчыларын талазында хемелг элзээринин болгаш хемге эжилдиринин дүрү-мерин үрзэрин баш бурунаар болдурбас, дүрүм үрээр тава-рылгаларын илередип дөш рейдлерин база организастан турар.

Хамаатыларын талазында сугга чорудуу камгалаа курларын база дээрбектерин кетпейн чорутуундан озал-он-дакка тавааржыл турары бар. 7 хар четпезин уругларын хе-меге ап чорутуунуң тускай дүрүмү турбуже, чамдык ха-маатыларын талазындан оңу үрөп турар.

«Ненту» хуунуң байырла-ла пионер лагерлеринин ба-за эрттер, хемелеринин маргылааларын, водолазтар-нын мергежил көрүзүлгелерин Кызылдың чоңу ол хуунерде сонутурап көөр.

М. БОБЫЛЕВ,
ОСВОД-тун республика чөвүленини даргазы.

КИЧЭЭНГЕЙЛИГ БОЛУҢАР

Чайгы каникуллар шагдала эгелзэн. Муң-муң школагы уруглар, оолдар аяс, чагай хунираа үениң хой нурууун хемелер болгаш холдер кы-дымга, даяжтарга эрттер-лер, Серини сугга эштин ой-нал, илгич элзегин даганым дыштангы — кижиг бурдугу-ле ажилдакчылар чутула. Ынчалзажок чүңү-дө мурунда оварымчалыг болу-ру уругларга, илангыл бичи-лерге чутула. Чамдык ада-пел ажи-толу-биле сугга азы хөлге келген, оларын хайга-рал карактаас уржуундан багай таварылгаларга чедирер

чоруктар ам-лаа бар болуп турар. Ындыг таварылгалар илангыл Кызылда Култур-нин болгаш дыштангынын Н. Гастелло атыг паргынын хообөзүлгө болууду турар. Ала-илеринин болгаш улуг-ларын хайгааралы чокка бе-чилерин сугже кирбелер.

Эштин тургаш шымын-гына шыктарын база сагындарын чутула. Мурунда эштин, шымын турган черин шын-чел, хынал көрбөй турган, сугже кирерин кандыг-даа айылга чедирин болур.

Улуг-Хем суунга эштикээр-лерин саны коңуң хой. Чай-

гы ниг үеде тайгадан баткы соок сугга үр кирерин черин болдурган биле чоругу. Сугуң агамы дүргө, терек болганда аңаа чүгө агым аайы-биле эрикче чоруту эжинген дээр-е. Долап турар эремеге та-варжы берген үеде агаарын шыдаар шааңар-биле өкжө киир тынып алган, сугже шымын киргеш, күш-биле кыдымче дал берген, эштин үнер болза эки.

Улуглар-лаа, уруглар-лаа сугга оварымчалыг болуңар!

18-Т И

Улуг-Хем районун Арыг-Уузу суруңу барыны тала-зында кезек-кезек бүтүрчел-неринг даг бар, ол болза Ар-галыкты даа ол. Аргалыкты дааным эдектеринде болгаш өзеннеринде «УТКА 25 чы-лы» совхозтун 20 ажит коданары болгаш дагыны барыны талазында «Ак-Ту-руг», «Найрал» совхозтар-нын малчыларын шээр малы оларлап турар.

Совхоз чыдарлаа бо да-гыны надир-берт сүвүрлерин-де, шырыштыг муңаш өзе-неринде өөр-өөр бөрүлөр өлүп көвүдөп турар. Олар болганчок-ла күрүнгү мал-матанчы халдап, 5-10 шээр малды түдүп чил турар апарган. «Бөрүнү көк дөш өлүбөс, мал чыр дөш өлү-рө» деп үлөгер домакты «УТКА 25 чылы» совхозтун хоочун аңчызы Шойдал-оол Намылапович Хоовалг эки билер.

Эрткен чылын майда Ар-галыкты дааным Ш. Х. Хо-валг бөрүнү чок бөрүлөкчү үнүгүндөп үштүп, чок кыл-ган. Бо чылын марта бир улуг эр бөрүнү, а май айда сүз бөрүлөкчү утуктаан.

Малдын хоралыг дайым-нары-бөрүлөр-биле шыгым демисел дөш, Ш. Х. Хо-валгын совхоз дирекциязы үргүлчү шаңал, мактан ту-рар.

Хову бригадир ажилы чай чок, бажы-лаа болза, Шойдал оол Намылапович хосту үени тып, бөрүлөр-би-ле демиселди уламчыла-шаан.

с. ШИВИТ.

телевидение

ИЮЛЬ 15-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДА

8.00 — «Уе», 8.40 — Эртеги гимнастика. 8.55 — А. Леон-чик ойнар (ини-баллар). 9.25 — Документалдыг фильм. 10.05 — Концерт. 10.35 — Уругларга фильм — «Уулуг-зынныг дээрбек», 2-ги серия. 11.40 — Урер хожум ой-наар. Телекөрүлдө — конкүс. 11.55 — Телемедээлер. 12.00 — 14.15 — Чапар. 14.15 — Теле-медээлер. 14.35 — «Беш чыл — кижиг бурдугу» — конкүс. Документалдыг телефильм. 15.25 — Концерт залында — школачылар. 16.10 — Черге, дээрке болгаш далайга-лаа. 16.40 — Москва болгаш моск-вачылар. 17.10 — «Сылды-тардан эл келген». Мульти-фильм. 17.15 — «Кижиг — чер кырынга ээ». 18.25 — «Чурук санында-ла» — хун. 18.30 — Улустун аялгалары. 18.45 — Бөгүн дөсөгөлдө. 19.00 — «Си-леринг калаларынын дугайы-ла». «Ураамштык» 50 чы-лыга утуктуур концерт. 19.45 — Шүдүкчүлөр Маяко-вский дугайында. 21.00 — «Уе». 21.35 — «Карамболина — ка-рамболина». Музыкалыг те-лефильм. 22.40—23.00 — Бо-гүн дөсөгөлдө.

ИПИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДА

8.00 — Эртеги гимнастика. 8.20 — «Ожургал чок чай». Уран-чечен телефильм. 9.25 — «Кызыл галстук дугайында чутула». 10.10 — «Сээн эконо-мич». Документалдыг теле-фильм. 10.35 — Англы дыл. 11.05 — «Хоуда бистин ири-вис». Фильм-концерт. 11.25 — Эртең-тайылбырлыг фильм-нер. 12.00 — «Дилээшкын бол-гаш камгалап алган: «Алф» ко-манда» (АКШ). 1-ги серия. Уругларга уран-чечен теле-фильм. 13.10 — «Шыдыраа школазы». 13.40 — «Алгыт Ю. Башмет». 14.20 — «Мос-каага найралдашкан бис». Эвилелешкен республикалар-нын ПТУ-ларын сугруула-рын уужурамышкын. 15.20 — Телемедээлер. 15.30 — 18.00 — Чапар. 18.00 — Теле-медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Документалдыг фильм. 18.35 — «СЭКП-нин XXVI съездининг шипти-лер амылдарла» деп дам-чылыг. Сут-Хол районун ажил-инчилерин дугайында. 19.00 — Кинжордун. 19.10 — «Аля төвү». 19.40 — Теле-медээлер. 19.55 — Чаралдар.

МОСКВАДА

20.00 — «Танчыктыг уу-нар, чаштар!» 20.15 — Ко-нцерт. 21.00 — «Уе». 21.35 — 00.00 — «Манаашкын». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялар.

Редактор В. С. ШАРВАП.

КИНО

ИЮЛЬ 15-ТЕ «НАЙРАЛ»

«Тессе» 9.30, «Джон Чикало» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.10 шактарда. «ПИОНЕР» Кинесборик